

ISSN: 2530-6561
2024ko abendua
Bilbao

hegoak zabalduz

Hegoa, Nazioarteko
Lankidetzeta eta
Garapenari Buruzko
Ikasketa Institutua

Universidad del
País Vasco /
Euskal Herriko
Unibertsitatea
UPV/EHU

Etika eta garapena

Imanol Zubero

Etika eta garapena

Imanol Zubero

Soziologia eta Gizarte Langintza Saila, UPV/EHU.

imanol.zubero@ehu.eus

Aurkibidea

1. Ez dago gizakirik guri arrotz zaigunik	8
1.1. Nahikoa dakigu	8
1.2. Materialki konektatuta gaude	9
1.3. Garapena proiektu moral gisa	10
1.4. Iraunkortasunik eza	11
1.5. Desfase morala	12
2. Etika eta arreta-pentsamendua	13
2.1. Globalizazioa eta etika: erantzukizun lausoa	13
2.2. Aukeratu behar dugu	14
2.3. Eskaileratik Sakrifizio Piramidera	15
3. Alternatibak	16
3.1. Gure pribilegioak aztertzea, gure zorte bortitza zalantzan jartzea	16
3.2. Desirari desiratzen irakastea	16
3.3. Gure bizimoduak aztertzea	17
3.4. Gure bizimoduetan aldaketak egitea	17
3.5. Kolektiboki jardutea	18
3.6. Ondasun pribatuen aurrean ondasun publikoen alde egitea	18
3.7. Aldaketa estrukturalaren ikuspegiarekin kolektiboki eragitea	18
3.8. Kapitalismoaren aurka (eta kolonialismoaren eta patriarkatuaren aurka) argi eta garbi egotea	19
3.9. Eta ahaleginean ez gaitezen tristuraz hil	19
4. Bibliografia	20

Erredakzio kontseilua

Zuzendaritza: Iker Etxano
Irati Labaien

Kideak: Eduardo Bidaurratzaga
Xabier Gainza
Amaia García
Itziar Mujika
Unai Villena
Iker Zirion

hegoak zabalduz euskarazko material bildumak ikuspegi zabal batetik garapenarekin lotutako askotariko gaiak jorratzea du helburu. Testuak didaktikoak eta dibulgazio mailakoak dira, eta gaien inguruko sarrera edo ikuspegi orokorra ematen dute.

Etika eta garapena

Egilea: Imanol Zubero

hegoak zabalduz - 39. zk. 2024ko abendua

ISSN: 2530-6561

www.hegoa.ehu.eu

UPV/EHU. Zubiria Etxea
Lehendakari Agirre Etorbidea, 81
48015 Bilbao
Tel.: 94 601 70 91
hegoa@ehu.eu

UPV/EHU. Carlos Santamaría Zentroa
Elhuyar Plaza, 2
20018 Donostia-San Sebastián
Tel. 943 01 74 64
hegoa@ehu.eu

UPV/EHU. Arabako Campuseko Liburutegia
138. posta-kutxa
Nieves Cano, 33
01006 Vitoria-Gasteiz
Tel. 945 01 42 87
hegoa@ehu.eu

Diseinua eta Maketazioa: Marra, s.l.
Itzulpen Zerbitzua: Labayru Fundazioa

hegoak zabalduz material bilduman argitaratzen diren testu guztiak,
Creative Commons en lizentzia honekin argitaratzen dira:

[Aitortu-EzKomertziala-LanEratarririkGabe 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) Espainia.

Lizentzia osoa:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.eu>

Finantzatzailea:

Gipuzkoako Foru Aldundia
Kultura, Turismo, Gazteria eta Kirol Departamentua
Departamento de Cultura, Turismo, Juventud y Deportes

Etika eta garapena

Laburpena: Testuak krisi globala jorratzen du ikuspegi etiko batetik, kapitalismoaren, kolonialismoaren eta patriarkatuaren egiturazko desberdintasunak zalantzan jarritz. Globalizazioak planetako biztanle guztiak materialki nola lotzen dituen aztertzen du, eta nola areagotzen diren Ipar globalaren gehiegizko kontsumoaren eta Hegoaldeko miseriaren arteko kontraesanak. Egungo garapen-eredua, hazkunde mugagabearen oinarritua, ekologikoki eta moralki jasanezina dela argudiatzen du. Halaber, Ipar globaleko axolagabetasun etikoa kritikatzeko du, non baztertuetik arduraren desitxuratu den elkarlotutako mundu batean. Egileak proposatzen du etikak kapitalismoaren "auto-pilotu" modutik pertsonak deskonektatu behar dituela, eta jasangarritasun, elkartasun eta belaunaldien arteko justizian oinarritutako bizitza-aukera koherenteak sustatu behar dituela. Testuak alternatiba praktikoak ematen ditu, hala nola pribilegioak berrikustea, ekonomia solidarioen sustapena eta ondasun publikoen aldeko aldaketa. Azkenik, etiko, antikapitalista eta jasangarria izango den etorkizun bat eraikitzeko konpromiso politiko eta kolektiboaren beharra azpimarratzen du. Obra hau erantzukizun globala bere gain hartzeko eta krisi ekologikoaren eta desberdintasun larrien testuinguruan balio indibidual eta sistemikoak eraldatzeko deia da.

Hitz gakoak: Etika, garapena, kapitalismoa, desberdintasun globala, erantzukizun morala.

Abstract: The text addresses the global crisis from an ethical perspective, questioning the structural inequalities of capitalism, colonialism, and patriarchy. It explores how globalization materially connects all inhabitants of the planet, intensifying the contradictions between the excessive consumption of the Global North and the misery of the Global South. It argues that the current development model, based on unlimited growth, is unsustainable both ecologically and morally. Furthermore, it critiques the ethical indifference of the Global North, where responsibilities toward the disadvantaged are blurred in an interconnected world. The author proposes that ethics should disconnect individuals from capitalism's "auto-pilot" mode and promote life choices aligned with principles of sustainability, solidarity, and intergenerational justice. The text offers practical alternatives, such as reviewing privileges, promoting solidarity-based economies, and shifting toward public goods. Finally, it highlights the need for political and collective commitment to build an ethical, anti-capitalist, and sustainable future. This work is a call to embrace global responsibility and to transform individual and systemic values in the context of ecological crisis and extreme inequality.

Key words: Ethics, development, capitalism, global inequality, moral responsibility.

Munduaren oreka prekariora, amildegiaren ertzean dabilena, injustizia betikotzearen menpe dago. Gutxi batzuen xahuketa posible izan dadin, askoren miseria beharrezkoa da. Gutxi batzuek gehiegi kontsumitzen jarraitu ahal izateko, askok gutxi kontsumitzen jarraitu behar dute. Inork muga gainditu ez dezan, sistemak gerra-armak ugaltzen ditu. Pobreziarekin borrokatzeko ezindua, pobreen aurka borrokatzen du, bitartean kultura nagusiak, militarizatutako kulturak, boterearen indarkeria bedeinkatzen duen bitartean.

Eduardo Galeano
Ser como ellos y otros artículos (1992)

Kontu nagusia hau da: aire girotua edukitzeko modua hiltzaile izatea besterik ez bada, hiltzeari uko egingo diozu?

Jorge Riechmann
¿Pueden un socialista o una comunista del siglo XXI no ser vegetarianos?,
Viento sur, 125 (2012)

Susmo soil bat da, itzal bat, susmo baten itzala: denok (eta oraingoan «gu» esan dudanean, esanahi oso zabalean diot, unibertsala ere barne) gure auzokidearen tokia hartu eta haren bizitza bizitzen ari garela.

Primo Levi
La tregua (2002)

1. Ez dago gizakirik guri arrotz zaigunik

Homo sum: humani nihil a me alienum puto. "Gizona naiz: ez dago gizakirik niri arrotz zaidanik". Publio Terentzio (K.a. 194-K.a. 159) antzerkigile erromatarrek esaldi hau idatzi zuen *Heautontimorumenosen* (I. ekitaldia, 77. bertsoa). Ez zuen pentsatzen –ezin zuen pentsatu ere– esaldi honek gaur egun gogorarazten digun guztian. Ez dago gizakirik niri arrotz zaidanik: ezin dut imajinatu hobeto unibertsaltasun-proiektuaren azpian dagoen ideala adierazteko modurik.

Proiektu hau adierazten dugu "denok berdinak gara" esaten dugunean. Esaldi honek ez du izaera deskribatzailearik. Aitzitik, esperientzia praktikoaren ondorioz sortutako zentzumen komunak argitzen digu gizakiok izugarri desberdinak garela. Hala ere, ilustrazioaren etika-ondarea da, gertakariak kontrakoa adierazten duten arren, unibertsaltasunaren moralitasun-eskaera berdintasun politikoaren suposizioarekin uztartzea, justizia gizaki guztiak berdinak *balira bezala* tratatzearen menpe uzteko. *Balira bezala*" hori ez da hutsala. Jokabide morala posible egiten duen suposizioa da, giza espeziea bakarra dela eta osatzen duten banako guztiak errespetu moral bera merezi dutela dioen urrezko araua da (Ignatieff, 2003: 30).

Gaur egun, gainera, hitzez hitz egia da. Objektiboki –kontzientzia eta praktika bestelakoak badira ere– ez dago gizakirik guri arrotz zaigunik. Inoiz ez bezala, munduko errealitate osoa gure eskura dugu. Inoiz ez bezala, gure mundua mundu bakar gisa agertzen zaigu.

1.1. Nahikoa dakigu

*La tregua*ren azken orrialdeetan, Primo Levik Auschwitzen pasaldia gogoratzeko idatzitako trilogiaren bigarren bolumenean, honako hau irakur daiteke:

Badirudi kontatzeko zerbait genuela, kontatzeko gauza izugarriak alemaniar bakoitzari, eta alemaniar bakoitzak guri kontatu behar zizkigula: premia sentitzen genuen kontuak argitzeko,

exijitzeko, azaltzeko eta komentatzeko, xake-jokoen bukaeran bezala. Bazekiten 'haiek' zer gertatzen zen Auschwitz, isilpeko hilketak, egunerokoak, beren atarrietatik gertu? Baldin eta bazekiten, nola ibiltzen ziren kalean, nola itzultzen ziren etxera eta begiratzen zieten beren seme-alabei, nola sartzen ziren eliza baten atetik? Ez bazekiten, erlijiosoki entzun behar gintuzten, gure, nire bitartez, horren berri izan, guztiaren berri, eta azkar: nire besoan tatuatutako zenbakiak zauri batek bezala oihu egiten zuela sentitzen nuen (Levi, 2002: 341-342).

"Ez nekien..."; "Jakin banu...". Ezezagutza, errealtatea ez jakitea, da ekintzarik ezaren defentsa-lerro nagusi, ia bakarra. "Nola egingo nuen zerbait, zer gertatzen ari zen ez banekien!". Horregatik, biktimen lehen kezka da jakitea zergatik ez zieten lagundu horretarako aukera izan zutenek: ezjakintasunagatik edo moralaren ustelkeriagatik. "Jakitea! Jakitea beharrezkoa da! –eskatzen du Kapuściński–. Betebehar etikoa da, betebehar morala. Inork ezin du bere burua justifikatu ezer ez zekiela esanez. Eta zergatik ez zekien? Benetan ez zekien, edo, besterik gabe, erosoagoa zen ez jakitea eta barkazioa errazagoa zen?" (Kapuściński, 2003: 135).

Paradoxa baten aurrean gaude, baina, egiazki, itxuraz baino ez da paradoxa. Errealtatea aldatzeko ekintzaren lehen elementu gisa jakin beharra dela badiogu (ezagutzen ez badut, edo nire ezagutza okerra bada, ezinezkoa da aldaketa pentsatzea), gaur egun norbaitek esan al dezake benetan ez dakiela munduan zer gertatzen ari den? Ez dago asterik, ia ez dago egunik, komunikabideek tragedia, hondamendi eta izugarrikerien berri ematen ez dutenik. Gaur egun, inoiz ez bezala, munduko errealtate osoa gure eskura dugu. Zaila izango zaigu esatea hondamendien edo giza eskubideen urraketen berri ez dugunik, urrutiko tokietan gertatzen diren arren. Komunikabideek gerturaten gaituzte, eta, hala, nahiz eta topikoa izan, herrixka global bat konfiguratzeko dute.

Egia esan, guztiz gardena ez den herrixka bat da. Herrixka bat, non, kameraren begiak berehala ikusten dituen argizatutako etorbide zabalekin batera, ilunpeko kale estuak dauden. Ez genituen berdin ikusi irailaren 11ko atentatuaren ondoriozko Twin Towers zirelako erorketa eta iparramerikarrek Nayafeko meskitaren aurka egindako bonbardaketak. Lehen gertaera zuzenean transmititu ziguten, segundoz segundo; bigarrena, berriz, neurritz emana, paketatua, bitartekarien bidez iritsi zitzaigun. Indonesiako tsunamia eta Darfurreko gosetea ere ez ditugu modu berean ikusi.

Hala ere, gaur egun munduak beirazko teilatua du, eta gertaerak ez dira betiko ezkutuan geratzen. Abu Ghraibeko espetxean estatubatuar soldaduek torturatutako preso irakiarren argazkien kasua da, agian, opakotasunaren amaiera horren adibiderik onena. Soldaduek eurek ateratakoak dira argazkiak, batzuetan dibertitzeko eta beste batzuetan gertakariak salatzen. Gaur egun Gaza herriak pairatzen duen genozidioa, zuzenean transmititua, beste adibide bat da. Ezjakintasuna ezin da gehiago aitzakia izan.

1.2. Materialki konektatuta gaude

Bestalde, elkarren arteko komunikazio hori gairatuz, objektiboki, materialki konektatuta gaude. Gaur egun, mundu osoan uneoro harremanetan bizi gara, ez soilik edozein lekutan gertatzen denaz ia une berean informatuta gaudelako, baizik eta planetako ia biztanle guztien artean komunikazio materiala objektiboa delako.

Urte asko dira nire alabari liburu bat erosi niola. *Baserri alaia* zuen izenburua, eta Donostiako argitaletxe batek euskara hutsean argitaratu zuen. Jatorrian, istorioa ingelesez argitaratutako liburu batetik zetorren, Britainia Handiko Surrey konderrian kokatutako argitaletxe batek kaleratutakoa. Ingelesezko jatorrizkoa gaztelaniara Buenos Airesko (Argentina) argitaletxe batek itzuli zuen. Baina liburuaren inprimaketa Thailandiako lantegi batean egin zen. Eta hori edizio eta inprimaketa lanei dagokienez bakarrik, prozesu osoa hori baino gehiago da eta. Zer herrialdeetako egurra erabili zen papera egiteko? Non egin zen prozesu hori? Nork eta non negoziatu zuen edizio argentinarra? Eta euskarazko edizioa? Liburu sinple batez ari gara. Imajinatu produktu konplexuago bat, adibidez, auto bat. Edo pentsa

ezazu gure eskuetatik egunero pasatzen diren produktu etako batean: gosaltzen dugun kafea, janzen dugun arropa, erabiltzen ditugun etxetresna elektrikoak... Beren jatorrizko puntutik gure eskuetara iritsi arteko bide osoa berreraikitzeke gai izango bagina...

Ez gara soilik objektuez, produktu materialez eta tresnez ari; afektuez ere ari gara. *Afektu edo laguntza kate globalak* deitzen die Hochschildek (2001: 188), normalean emakumeek osatuak, eta horien bidez mundu osoko pertsonen artean harreman pertsonalak sortzen dira, ordaindutako edo doako laguntzalanetan oinarrituta.

Komunikazio objektibo bizi honek egoera oso kontraesankor batean jartzen gaitu, ia esango genuke egoera eszizofreniko batean. Alde batetik, Darfurren gosez hiltzen diren haurren berri dugu, baita Guatemalako edo Bangladesheko gehiengo pobretuen berri ere. Bestetik, badakigu pertsona horiek guztiak objektiboki lotuta daudela gurekin. Esaterako, gure ibilgailuek kontsumitzen duten gasolinaren bitartez, jaten ditugun eta haiek erein eta bildu dituzten produktuen bitartez, haiek fabrikatu dituzten eta guk erabiltzen ditugun tresnen bitartez; edo haiek hiltzeko erabiltzen diren armak gure herrialdean fabrikatutakoak direlako. Eta, alde batetik, ez dugu inolaz ere nahi gosez hiltzen diren haurrak egotea, nekazariak hiltzea edota emakume eta gizonak esplotatzea, baina, bestetik, gure bizimoduari eusten diogu, ukatzen ditugun egoera horietan oinarritutako bizimoduari. Gogora dezagun 2013an Bangladesheko Rana Plaza ehungintzako lantegiaren erorketan 1.130 pertsona hil zirela; 5.000 langile, batez ere emakumeak, bertan aritzen ziren tokiko hornitzaileentzat josten, marka multinazional askoren eskaerak betetzeko.

Globalizazioak munduko eskualdeen arteko interkonexioa areagotu du, baina baita desberdintasuna eta bazterketa ere. Eta agerian utzi du gure bizitzeko modua jasanezina dela, eta ezin dela giza unibertso osoari zabaldu.

1.3. Garapena proiektu moral gisa

Latouchek adierazi duen bezala, "amets mendebaldarraren promesa gizateriaren osotasuna paradisura igotzea da" (1993: 23). II. Mundu Gerraren osteko herrialde industrializatuen esperientziak –non etengabeko hazkundeak azkenik klase langileei ere onura ekarri zien– dogma bihurtu zuen guztiak irabaz dezaketela sinestea, proportzio ezberdinetan bada ere. Sinesmen hori da gure garapenereduren oinarrian dagoena, zalantzarik gabeko bi printzipiotan egituratuta: 1) aberatsen (banakoak eta herrialdeak) bizi-maila eta bizi-estiloa negoziatzen dira; 2) bizi-maila eta bizi-estilo horiek epe ertain-luzean unibertsal bihurtu daitezke.

Garapena, gaur ulertzen dugun moduan, ezin da etika gabe ulertu. Gilbert Ristek "*sinesmen mendebaldarra*" gisa deskribatzen du, ilustrazioaren ondarea, aurrerapen unibertsalaren promesak modernitatea eta ongizatea lotzen dituen iruditeriarekin konbinatzen dituen. 1949an Harry Trumanen diskurtsotik Garapen Jasangarrirako Helburuetara, garapena nazio guztietara zientzia- eta industria-aurrerapenak eramateko ahalegin gisa pentsatu izan da, betebeharrak etikotzat hartuta. Garapenaren kontzeptua Kanten unibertsaltasunarekin ere lotu izan da, gizaki guztientzat baliozko printzipio etikoak bilatzen dituenarekin.

Garapenaren kontzeptzio modernizatzaile hori izan zen Bigarren Mundu Gerratik ateratzen ari zen Europarako Marshall Planaren eta Latinoamerikarako Aurrerabiderako Aliantzaren inspirazio-iturria, besteak beste. Eta horrela jarraitzen du, gaur egun ere, nazioarteko erakundeek eta gobernuen kanpoko erakundeek egindako laguntza-plan gehienek oinarrian. Hala ere, garapenaren kontzeptzio horren porrota nabaria izan arren, ereduak bizirik dirau.

Herrialde aberatsek garapen ekonomikoaren bidean aurrera egin ahal izan zuten, entropia altuko gune bihurtu zirelako: gaur egun herrialde txiroetatik baliabideak masiboki ateraz (batez ere lehengaiak

eta energia, baina baita baliabide humanoak ere: esklabotza), horiek bereganatuz eta garapen-eredu horrek sortutako hondakinak herrialde horiei eta planeta osoari itzuliz (ingurumenaren kutsadura eta XVIII., XIX. eta XX. mendeko lehen laurdenean Europatik emigratu eta beste lurraldeak kolonizatu zituzten pertsona-masak barne).

1.4. Iraunkortasunik eza

Garapenari buruzko diskurtsoak funtsezko xehetasun bat ezkututzen du: Mendebaldea aberastu egin zen orain bere pausoak jarraitzera bultzatzen dituen herrialde eta herrien ustiapenari esker. "Garapenaren sekretu handiena kontzeptu kolonial batean oinarritzen dela da, ustiapen-proiektu batean" (Seabrook, 2004: 79). Kapitalismoa ez da ekoizpen-sistema bat soilik; batez ere harrapaketa-sistema bat da. Nancy Fraserrek (2023) kapitalismo kanibala aipatzen du, oinarri sozial eta naturalak irensten dituen ordena sozial instituzionalizatua, oinarri horiek etekin ekonomiko bihurtzeko.

Kapitalismoaren garapena historikoki goranzko eskailera baten bidez irudikatu izan da, azpigarapen-egoera batetik garapen-egoera batera doana. Iruditeria horren arabera, eskailera horretako mailak igotzea izango litzateke munduko herrialde guztientzako helburu desiragarria eta posiblea. Iruditeria honen gailurra W.W. Rostow ekonomialari estatubatuarren *Hazkunde Ekonomikoaren Etapak: Manifestu Ez-Komunista* (1960) lanean aurkitzen dugu, Modernizazioaren Teoria izenekoaren oinarrian. Jeffrey Sachs ere ildo horretatik hitz egiten du bere *Pobreziaren Amaiera* lanean: "Planetako eskualde guztiek zientzian, teknologian eta merkatu globalean oinarritutako garai oparo batean sartzeko aukera dute. Hala ere, eskualde batzuk, pobrezia, gosea eta gaixotasunak direla-eta, behera doan espiral batean harrapatuta daude. [...] Gure zeregina garapenaren eskaileran sartzen laguntzea da, gutxienez lehen mailara igotzen, hortik aurrera beren kabuz igotzen jarraitzeko" (Sachs, 2005: 27).

Baina kapitalismoa ez da eskailera bat, piramide bat baizik. Sakrifizio-piramide bat (Berger, 1979). Pertsona askok bizitza honetaz gozatzeko, beste askok haren dimentsio nekroan bizi eta hil behar dute. Gurea bizimodu inperiala da (Brand eta Wissen, 2021). Pribilegiatuak gara ez beste batzuek baino gehiago dugulako, baizik eta desjabetuen ordezkari dugulako (Melucci, 2001: 54). Jalekeriaz kontsumitzen ditugu beste batzuei bizitzeko beharrezkoak zaizkien baliabideak. Beste batzuen bizitzeko aukerak irentsiz bizi gara. Literalki, kanibalak gara.

Kapitalismoa, berez, sistema koloniala da, eta beti egon da eta oraindik ere badago "kanpo" baten mende (natura, giza lana, sormena, zaintzak), "balioa doan lapurtzeko eta trukean ezer ez emateko" (Hickel, 2023: 175-176). Ezabaketak (pertsonenak, kulturenak, lurraldeenak) eragiketarak kanpora ateratzearen ordaina dira, eta kanporatze hori gabe kapitalismoaren kontabilitateak bere benetako izaera erakutsiko luke: batzuek, beti gutxiengo izan behar dutenek, gehiengoaren bizkar bizi behar dute. Ekonomiaren terminologian "kanpo-eraginak" deitzen den horrek, praktikan, esan nahi du gure bizitza beste batzuen bizkar antolatu dugula, eta bizitzeko estilo honen kostuak haien gain kargatzen ditugula (Lessenich, 2019: 67).

1970eko hamarkadako aurkikuntza handia mugen existentzia izan zen. Bat-batean konturatu ginen biziraupen-jokoak gure kontrolpetik kanpo dauden arauak zuzentzen dutela. Arau sinple batzuk, hala nola: a) Denak denarekin du lotura; b) denak norabait joan behar du; c) ez dago "doako bazkaririk", hau da, munduko ekosistematik ateratzen den guztia ordezkatu egin behar da. Beste batzuek lehenago ere esan zuten, baina 1972an *Hazkundearen Mugak* izeneko Erromako Klubaren txostena argitaratu zenetik, denok jakin beharko genuke.

Hamarkadak igaro ondoren, sei muga planetario hautsi ditugu bederatzitik, eta horrek Lurra sistema eremu "seguru" batetik harago kokatu du (Richardson et al., 2023). Euskadin ere gauza bera gertatzen da (de Andrés, 2023).

Hazkundera mugatuta egoteak berez dakar kolektibo eta herri txiroenen ongizate-maila igotzeko, besterik gabe, gizarte industrial aurreratuen bidetik jarraituzera gonbidatzen dituen garapen-proposamenen ororen aurka egitea, ezinezkoa baita hala egitea. Mugak egoteak etengabeko hazkundera oinarritutako garapen kapitalistaren ereduari osoko zuzenketa egitea dakar.

1.5. Desfase morala

Hala ere, Ipar Globaleko gizarteetako biztanleriaren gehiengo handia desfase moral kezkarri batean eta axolagabekeria pasibo batean bizi gara (Held, 2002).

Bi arrazoi nagusi daude herrialde garatuetako populazioen ezjakintasun praktikoa horretarako. Lehenengoa gure eguneroko existentziaren eta munduko populazio pobretuen arteko distantzia ikaragarri eta eskergarekin lotuta dago. XXI. mendeko gosetien legioa ez da gurea, haien arazoak ez dira gureak, haien kezak ez dira gureak... Haien mundua, haien unibertsoa, ez da gurea. Egia da, arrazionalki, balitekeela ardura izatea, edo kezkatzeraino ere iristea, mundu mailako kanibalismo-erregimen honen ondorio probableez: ekologia-hondamendiak, immigrazio-oldeak, Mendebaldearen aurkako terrorismoa... Baina, gure bizitzako edozein unetan, noiz esperimintatzen ditugu, ikusten ditugu, ukitzen ditugu edo sufritzen ditugu horrelako arazoak, propiotzat sentitzeko moduan? Ikuspegi integralik gabe, erantzukizun unibertsalaren kontzientziarik gabe, gero eta gehiago arrisku globaleko egoera batean biziko gara. Gure segurtasuna giza komunitate osoaren patuaren aldetik eraiki daitekeela pentsatzea falazia bat da. Hala ere, litekeena da arazo globalak, mundua denontzat, baita aberatsentzat ere, arrisku bihurtzen dutenak, gure eguneroko bizitzako erabakiak hartzean azkeneko pentsatuko dugun gauza izatea.

Baina badago bigarren arrazoi bat, sakonagoa, eta horrek azaltzen du zergatik errealitateari buruzko informazioa ez den benetako ezagutzan bihurtzen. Arrazoi hori hauxe da: informazio horrek ez gaitu geure buruarekin erlazionatuta dagoela sentiarazten. Ez du eraginik gugan. Ez gaitu ezer egiteko konprometitzen. Zergatik?

Kezka etikoa, gure ekintzek (eta gure ez-ekintzek) besteengan dituzten ondorioez arduratzea, elkarbizitzarako beste pertsona legitimotzat onartzearen fenomenoarekin lotuta dago. Bestea onartzen badugu, orduan soilik da ikusgai eta orduan du presentzia. Paradoxikoa? Ez. Ikustea begiratzea da beti. Ikusten duguna begiratzen duguna da bakarrik. Aurrez aitortzea merezi duen zerbait gisa aitortu duguna baino ez da ikusgai. Kezka etikoa ez da sekula sortzen den elkar-onarpen komunitatearen haragoko zerbait. Begirada etikoa ez da jaio den gizarte-munduaren mugatik harago heltzen. Pertsona moral bihurtzen gara beste batzuekin dugun lotura-sare baten parte garelako aitortzen dugunean, eta lotura horiek konprometitzen gaituzte gainerakoekin, kontzientzia bera baldin badugu: hirikideak, auzokideak, lankideak, herrikideak... Horregatik esan daiteke solidaritateari buruzko hausnarketa guztien giltzarria, solidaritatearen kontzeptuaren oinarri nagusia, elkar-onarpeneko komunitate horren hedadura datzala, eta komunitate moral horretatik sortzen direla solidaritate-eskubideak eta -betebeharrak.

Esan bezala, gaur egun herritarra global batean bizi gara, komunikazio intentsiboko mundu batean; eta hori ez da gertatzen, soilik, munduko edozein lekutan gertatzen ari dena jakin dezakegulako ia une berean (nolanahi ere, komunikazio informatibo horrek balio gabe uzten du ezjakintasunaren argudioa, gure solidaritate faltaren aitzakia modura), baizik eta planetako biztanle guztien artean komunikazio material, objektibo bat dagoelako. Beraz, zer arrazoi dago gure solidaritate-komunitatea hurbilekoengana edo muga nazional jakin batek barne hartzen dituenetara mugatzeko?

Ez dago eten hori, gure loturen sarean haustura hori, sostenga dezakeen arrazoirik. Hala ere, solidaritatearen betebeharrak puntu jakin batera arte soilik heltzen direla uste dugu, muga batera (ia beti politikoa, beti etikoa), baina ez milimetro bat gehiago. Horregatik onartzen dugu gure diru-sarreraren gaineko % 20ko zerga derrigorrezkoa dela, baina garapenerako laguntzarako BPGaren % 0,7 aukerakoa dela pentsatzen dugu.

2. Etika eta arreta-pentsamendua

Etika diziplina bat da, eta, zuzena eta okerra denari buruzko arauak edo epaiak emateaz gain, tresnak eskaintzen ditu gai konplexuei buruz eraikitzaileki hausnartzeko. Garapenari buruzko hausnarketa batean, ikuspegi etikoak berebiziko garrantzia hartzen du mundu konektatu batean eta krisi ekologikoan nola arduraz jokatu aztertzeko. Estereotipoen aurka, etikaren helburua ez da moralizatzea edo zer egin behar den agintzea. Etikaren benetako helburua da gai zailen inguruan eraikitzaileki pentsatzeko moduak eskaintzea, hasieratik onartuz (eta hori da, hain zuzen ere, etikaren arrazoi logiko benetakoa) mundua gutxitan dela hain sinplea edo begi-bistakoa. Borroka eta ziurgabetasuna etikaren parte dira, bizitzaren parte diren bezala.

Zertaz ari gara etikari buruz ari garenean? Nire proposamenaren ikuspegitik, etikari jarraikiz jardutea ez da "gauzak ondo egitea", baizik eta eguneroko bizitzan funtzionatzeko erabiltzen dugun pilotu automatikoa (desio eta behar "normalen" eraikuntza soziala, naturalizatu) deskonektatzea. Etikari jarraikiz jarduteak arreta-pentsamendua praktikatzea eskatzen du; gure jokaera eta sentimenduez, interestzat jotzen ditugunez, eta nahi dugunaz arduratzea eskatzen du (Weston, 2000). Deskonektatzeko ariketa hori ezinbestekoa da gure portaera berrikusi eta justifikatzeko, Peter Singerrek planteatutako terminoetan:

"Pertsona bat etikoki bizitzen ari dela onartuko badugu, justifikazioak nolabaitekoa izan behar du. Esaterako, interes propioaren ikuspegitik soilik egindako justifikazioak ez du balioko. [...] Interes propioan oinarritutako ekintzak justifikatu behar dira oinarri etiko zabalago batekin bateragarriak direla erakutsiz [...], etikaren kontzeptuak norbanakotik haragoko zerbaiten ideia dakarrelako. Nire jokabidea oinarri etikoekin defendatu behar badut, ezin dut soilik niretzat dakarren onura aipatu. Entzule gehiagori zuzendu behar natzaie" (Singer, 2000: 32).

Eta, kultura kapitalista hilgarri honetan, interes propioa, auto-aitorpena eta autorrealizazioa bilatzen eta nahi izaten ditugulako, hasiera batean solidaritatearekin eta aintzatespenarekin kontraesanean egon beharrik ez duten arren, praktikan bai egiten dute.

2.1. Globalizazioa eta etika: erantzukizun lausoa

Globalizazioak eraldatu egin du etika eta erantzukizuna ulertzeko modua. Hans Jonasek argudiatzen du etika tradizionalak ez daudela prestatuta mundu globalizatu batean gizakien ekintzen konplexutasunari aurre egiteko. Aurreko premisak –giza egoera aldakaitza, argi eta garbi identifikatutako ongia eta erantzukizunerako mugak– gauditu dituzte interkonexio eta elkarren mendekotasun globalaren errealitateek.

Globalizazio eta krisi ekologiko-sozialeko egoerak inoiz egin ez genituen galderak planteatzen dizkigu: nola bizi Lurrean hura suntsitu gabe? Zer da bizitza ona, muga ekologikoen pean? Zer motatako betebeharrak eta erantzukizunak ditugu, eta norenganakoak, krisi ekologiko globalaren garaian? Krisi ekologiko globalak dilema etiko berriak planteatu ditu, justizia eta garapenaren kontzeptuak berrikustea eskatzen dutenak. Ez da nahikoa bizitza ona pertsonalki bilatzea, baldin eta ongizate kolektiboaren eta planetako oreka ekologikoaren kontura egiten bada. Garapenaren etikak iraunkortasunaren eta belaunaldien arteko solidaritatearen printzipioak txertatu behar ditu, aitortuz gure ekintzek ez dietela soilik garaikideak diren pertsoneri eragiten, baita etorkizuneko belaunaldiei ere.

Hans Jonasek erantzukizun-printzipio zabalago bat proposatzen du, gure erabakien epe luzeko ondorioak kontuan hartuko dituen. Ikuspegi horrek gure lehentasunak berriz pentsatzea eta balio komunetan oinarritutako ekintza kolektiboa eskatzen du. Erantzukizunaren etika horren bidez bakarrik aurre egin diezaiekegu eraldatzen ari den munduaren erronkei.

Testuinguru honetan funtsezko erronka da Ulrich Beckek deskribatutako "erantzukizun antolatua". Erabaki ekonomiko, politiko eta sozialek ondorio globalak dituzten mundu batean, kausalitate-eta erantzukizun-kateak lausotu egiten dira. Distantzia moralak gure erantzun etikoa kaltetzen du: hurbiltasun fisikoak sufrimenduaren aurrean ekitera bultzatzen gaitu, eta distantzia geografikoak, aldiz, gure empatia murrizten du, nahiz eta beste leku batzuetan sufritzen dutenei buruzko betebeharren jakitun izan.

2.2. Aukeratu behar dugu

Morala izatea a) aukeratu behar dela jakitea eta b) zer aukeratu behar den jakitea da. Diskurtso erreakzionarioak mundu amoral bat irudikatzen du, gauzak ezinbestean diren bezalakoak diren mundu bat. Aukerarik gabeko mundu bat, definizioz, morala eta politika lekuz kanpo dauden mundua da. Aukerarik ez badago, guztia heterodeterminazioa bada, aukeratu beharraren betebeharra eta, batez ere, ondo aukeratzekoa, desagertu egiten dira.

Hori da turbokapitalismoak ezarri nahi duen bizitza-horizontea. Gauzak ezinbestean gertatu behar direlako gertatzen diren mundua, giza borondatearen eta aurreikuspenaren mende ez dauden prozesuen ondorioz; horien eragina gizakiengan eta haien ingurune sozialean eta naturalean ezinbestean errepikatzen diren dinamika kontrolaezinak sortzen ditu, eta arrakasta lortzeko egokitzapena araua da.

Baina ez da horrela. Giza mundua ez da mundu amoral; kontrakoa da, mundu morala da. Hain morala, ezen gure bizitza arruntean ere, aukera transzendentalak, azken aukerak, egin behar ditugun. Jaten dugunean, mugitzen garenean edo janzten garenean; kontsumitzen dugunean eta dibertitzen garenean; bozkatu egiten dugunean; jarduera horietan guztietan gure planetakideen existentzia-baldintzei eragiten diegu. Egiten dugunean eta egiten ez dugunean.

Peter Singerrek dioten bezala, gure eguneroko bizitzako aukerarik gehienak mugatutako aukerak dira, aurrez ezarritako balio-multzo baten barruan egiten direnak. Aukera horietan balioak dagoeneko onartuta daude, eta aukera egitea balioetsi dena lortzeko biderik onena zein den jakiteko kontua da. Azken aukeretan, ordea, balio funtsezkoak berak dira jokoan. Ez dugu aukeratzeko interes propioa maximizatu nahi dugun, edo moralki onena dela uste dugun egin behar dugun, aurrez ezarritako marko batean. Horren ordez, bizitza-estiloen artean aukeratzeko dugu: interes propioa nagusi den bizimodua, etika nagusi dena, edo bien artean oreka bilatzen duena (Singer, 2002: 280).

Bada, esan daiteke gosearen, pobreziaren, gaixotasunaren eta hainbeste gizakik jasaten duten ustiapenaren auziarekin lotuta, gure eguneroko bizitzan hartzen ditugun erabaki guztiek azken aukeren izaera hartu dutela. Horietan guztietan haien patua dago jokoan.

Baina planetako pertsona guztientzako garapen humanoa lortzeko aukerak, azken batean, bizitza estilo optimoei buruzko gure ideien mende daude. Baina arazoa ez datza zer den ona jakitean, baizik eta zer den desiragarria jakitean:

Jendea bizi-itxaropen normal bat ahalbidetzen duen modurik merkeenean bizitzeko prest egongo balitz, nahikoa lituzke ondasun eta zerbitzu gutxi, eta lurraren jasangarritasun-ahalmena izugarria litzateke. Hala ere, arazoa ez datza ekonomikoki zer den bideragarria jakitean, baizik eta sozialki zer den onargarria jakitean. Jende gehiena prest al dago dieta minimoaren arazoaren atzean dauden aurreikuspenak onartzeko, hau da, inork ez duela behar duena baino gehiago izan behar osasuntsu bizitzeko? Erantzuna, zalantzarik gabe, ezezkoa da, eta prestutasun falta hori da munduko biztanleriaren benetako muga. Bizimodu hobea lortzeko, "dutenak" prest daude begiratzeko nola mehe egiten duten "ez dutenek" (Thurow, 1992: 263-264).

Sistemaren jasangaiztasun praktiko hori, berriro ere, arazo moral larri bihurtzen da. Izan ere, planeta bizirik mantentzeko erronkaren aurrean, kapitalismo globalak bere aukera egiten du: "Mundua bere osotasunean mantendu ezin bada, orduan zati baten zoria bermatzen da, norberaren zatiarena" (La Valle, 2003: 177).

2.3. Eskaileratik Sakrifizio Piramidera

Kapitalismoa ez da soilik ekoizpen-sistema bat, *harrapari-sistema* bat da oinarrian. Kapitalismoa, lehenago aipatu dugun bezala, proiektu kanibal bat da, koloniala, sakrifizio-piramide bat. Guk bizi dugun bizitza hau goza dezagun, beste asko dimentsio nekro batean bizitzera eta bertan hiltzera kondenatuta daude. Gurea bizitzeko modu inperial bat da. Pribilegiatuak gara, ez besteek baino gehiago daukagulako bakarrik, baizik eta haiek desjabetuta daudelako guk edukitzeko. Guri dagozkigun baliabideez gain, besteen bizitzarako beharrezkoak direnak ere irensten ditugu. Besteen bizi-aukerak jaten ditugu. Hitzaren zentzu literalenean, kanibalak gara.

Kapitalismoa oinarrian sistema koloniala da, eta betidanik behar izan du kanpoalde bat (natura, giza lana, sormena, zaintzak), baliabideak kosturik gabe usurpatzeko eta horren truke ezer ez eskaintzeko (Hickel, 2023: 175-176). Baztertea (pertsonak, kulturak, lurraldeak) eragiketak kanpora ateratzearen ordaina da, eta, eragiketa maltzur hori gabe, kapitalismoaren kontabilitateak bere benetako izaera erakutsiko luke: sistema bat da, non batzuk, betiere gutxiengo izan behar dutenak, beste askoren kontura bizi diren; eta, gehiegitan, beste asko horiek soberan daude. Ekonomia ofizialak "kanpo-efektu" deritzonak esan nahi du praktikan gure bizitza beste batzuen kontura antolatu dugula, eta gure bizimoduaren kostuak haien gain kargatu ditugula (Lessenich, 2019: 17).

Kapitalismo globalaren ekonomia, bere azal digitala osatzen duten bit eta algoritmoen azpian, kapitalismoaren *hasierako jatorrizko mekatetara* itzultzea da. Hura herria autohornikuntzarako baliabideetatik bortizki bananduz egindako prozesu bat izan zen (Perelman, 2012). Prozesu horren parte izan ziren lurren hesitzeak, bizitzaren erritmoak ekoizpenaren beharretara egokitzeko berrantolaketa, kolonialismoa eta esklabotza, guztiak zuzeneko eta muturreko indarkeriaz gauzatuak. Gaur egun, estraktibismoaz eta *desjabetze bidezko metaketaz* hitz egiten dugu (Harvey, 2004), *kanporaketa-logiketan* oinarritutako gizarte-forma harrapakariez (Sassen, 2015), gizateriaren ondasun komun batzuk (ura, basoak) pribatizatu nahi dituztenez, eta elite globalen amets kriminalez, hau da, "mundutik kanpo babestuko direla" uste izateaz, etorkizunari mehatxu egiten dion hondamendi ekologikotik ihesi (Latour, 2019: 58).

Modernizazio kapitalistaren (desarrollismoaren) sakrifizio-piramideak ez dira desagertu denboraren poderioz. Hemen daude oraindik, gure bizimoduaren azpian, gure ongizatea sostengatzen: erlatiboa, ipar globaleko pribilegiatuen bizimoduarekin alderatuz gero; absolutua, hego globaleko gehiengo txiroenekin konparatuz gero. Bai, hala da. Ekonomia honek hil egiten du, literalki. Kapitalista izateagatik hiltzen du, baina baita koloniala eta patriarkala izateagatik ere (Mies, 2019).

3. Alternatibak

Liburu zoragarri batean, Rebecca Solnit saiakeragileak Paul Goodman soziologo eta aktibista anarkistaren gogoeta egoki bat gogoratzen du eta bere egiten du: "Demagun iraultza egin dugula, eta irabazi dugula. Gure gizarte mota lortu dugula. Zu, pertsonalki, nola biziko zinateke gizarte horretan? Hasi orain horrela bizitzen!" (Solnit, 2017: 22).

Irten gaitezen behingoz aldaketa pertsonal eta sistemikoaren arteko eztabaida paralizatzailetik, transformazioak indibiduala edo estrukturala izan behar ote duen aztertzeetik. Arazoa ez da transformazio-lana non amaitzen den; egituretan eta erakundeetan amaitzen da. Arazoa da non hasten den. Geure artean ba al dago norbait egituretatik abiatuta has daitekeena? Aurrera. Nik ezin dut. Beraz, nire eskura dagoenetik hasi beharko dut: nire agente-gaitasunetik. Hortxe dago gakoa: *Hic Rhodus, hic salta*. Has gaitezen jada kapitalismoaren nekronomia borrokatzeko eta "sozialki antolatutako heriotza-instintuaren aurkako bizitza-instintuaren matxinada" (Marcuse, 1979: 37) indartzeko beharrezkotzat jotzen duguna egiten.

3.1. Gure pribilegioak aztertzea, gure zorte bortitza zalantzan jartzea

Munduko alde onenean jaio eta hazi gara, hamarkada luzez "garatua" deitu diogun horretan, "garatu gabearen" kontrako kontrastean, gure egoera merezimendu-kontua balitz bezala. Jada argi ikusi dugu ezetz, ez garela beste batzuk baino gehiago garatu, baizik eta beste batzuen gainetik garatu garela.

Ez bakarrik ekologikoan, ez bakarrik kapitalismoak osatzen duen menperatze- eta pribilegio-egituretan. Hau menperatze-egitura handietako bat baino ez da, azkena, kolonialismoaren eta patriarkatuaren ondoren. Kapitalismoa gure bizimodua osatzen duen zapalkuntza-sistema konplexuaren menperatze-egituretako bat da. Zapalkuntza- eta pribilegio-sistema konplexu bat da, kapitalismoaren, kolonialismoaren eta patriarkatuaren arteko elkargunek osatua; egiturak gehitzen eta gainjartzen dira (ez gainditzen edo atzean uzten) denboran zehar eta une historiko bakoitzean.

Funtsezkoa da gure bizitzak garatzen ditugun menperatze- eta pribilegio-egiturak aitortzea eta izendatzea: patriarkatua, kolonialismoa, kapitalismoa. Gure arbasoak horiek dira. Gure desirak, beldurrak eta itxaropenak errealitate horrek formateatzen ditu. Hori dela eta, ezer berririk eraiki aurretik, geure buruak deseraiki behar ditugu: despatriarkalizatu, deskolonializatu eta deskapitalizatu. Bestela, egitura horiek erreproduzitu besterik ez dugu egingo.

Kontzientziatzko agenteak ez bagara, egitura inkontzientea izango gara.

3.2. Desirari desiratzen irakastea

José Luis Sampedrok ederki adierazi zuen *El río que nos lleva* lanean: "Nola proiektatu begirada nagusitik baldin eta hori bada etorkizunerako lehen oztopoa?" Kapitalismoak eraginkortasunez sortzen duen desio bastart eta otzanduen lantegi honetatik, nola desira dezakegu bestelako zerbait? Eta, hark baino lehen, Marcusek planteatu zuen 1967an: "Gaur egun arazo baten aurrean gaude: aldaketa objektiboki beharrezkoa da, baina transformazioaren agente klasikotzat jotako sektoreek ez dute behar hori sentitzen. Beharrezkoa da beharizan subjektibo hori itoazten duten mekanismoak deuseztatzea, baina horrek, era berean, mekanismo horiek ezabatzeko subjektiboki beharra sentitzea eskatzen du. Hemen dago irtenbiderik aurkitzen ez dudana dialektika bat" (Marcuse, 1986: 72-73).

William Morrisi buruzko bere biografian, Thompsonek sozialismo utopikoaren porrotak marxismoaren garapen geroagokoan izandako ondorioak aztertzen ditu. Sozialista horiek mantendutako utopia, *desira heztea* balitz bezala ulertua, irudimenari bide ematea zen:

Desirari desiratzen irakastea, hobeto desiratzen irakastea, gehiago desiratzen irakastea, eta batez ere bestelako modu batean desiratzen irakastea". Izan ere, baliteke "desirak", klase-borrokaren praktika gordinetik at hezi gabekoak, bere kabuz joateko joera izatea, batzuetan ongi, beste batzuetan gaizki, baina behin eta berriro "zentzuzko ohiko balioetara" eroriz (Thompson, 1988: 728).

Desira hezigabe batek kapitalismoari (eta kolonialismoari, eta patriarkatuari) dagozkion desira-egiturak erreproduzitzen ditu. "Ez dugu amets merkerik", Estatuko Loteria eta Apustuen erakundeak bere iragarki-kanpainarik immoralenetako batean ospatu bezala.

3.3. Gure bizimoduak aztertzea

Peter Singerrek dioenez, egunero hartzen ditugun erabaki gehienak *aukera mugatuak* dira, balio jakin batzuen esparru batean egiten baitira. Erabaki horietan balio funtsezkoak ez dira jokoan jartzen; hautua, funtsean, baloratzen dena lortzeko bitarteko onenak zein diren erabakitzea da. Aldiz, *azken hautuek* balio funtsezkoetatik hasten dira, bizitzeko modu ezberdinen artean aukeratzen dugu, gure moralitate idealekin bat datozen neurrian. Horregatik, hartzen dugun aukera gure koherentzia etikoa eta identitate morala jokoan jartzea da (Singer, 2002: 280).

Honenbestez, esan daiteke gaur egun egunero egiten ditugun aukeraketa guztiak azken hautuen izaera hartzen ari direla. Nola berotu edo hoztu gure etxeak, zer arropa erabili, kostu baxuko airelineek eskaintzen dituzten aukerak baliatu edo ez... Egungo *tximeleta-efektu* maltzur batek eragiten du gure eguneroko ekintza bakoitzak milaka pertsonaren existentzian ondorioak izatea. "Helburu-destino komunitate gainjarriak" dituen mundu batean bizi gara (Held, 2005: 15), non ez bakarrik herrialdeen ibilbideak gurutzatzen diren, baita norbanakoen ibilbideak ere, gero eta modu ezkutuagoan baina ez horregatik gutxiago errealean.

Kontua ez da pertsona epaitu eta sistema absolbitzea; ez da arazoan dimentsio estrukturalak ezeztatzea. Baina ezinbestekoa da onartzea ezer ez dela posible kontsumo-ohituretan aldaketa dinamika eraginkor eta indibidualik gabe.

3.4. Gure bizimoduetan aldaketak egitea

"XXI. mendeko sozialista edo komunista bat izan daiteke ez-begetarianoa?", galdetzen du Jorge Riechmannek (2012). Zer elementu dira gure bizimoduan gure bizitza-idealarekin bateragarriak ez direnak? Oso erraza da eguneroko nekronomiaren eta haren alternatiben zerrenda bat egitea. Bakoitzak bere zerrenda egin dezala. Baina egin dezala. Eta saia dadila zerrenda hori betetzen, injustiziaren lankide ez izateko ariketa gisa. Eta ez soilik kontsumo-ohituretan: zenbat zaintzen dugu eta zenbat egiten diogu uko zaintzari? Zenbateraino dago arlo erreproduktiboa gure bizitzen erdigunean? Zenbat denbora eskaintzen diogu bizitza zaintzeari eta zenbat bere "zaintzari uko egiteari"? Zaindu dezagun ahal dugun guztia, eta alda ditzagun gure lehentasunak.

3.5. Kolektiboki jardutea

Gaur egun hainbat ekimen daude, izendapen askoren pean bilduta: ekonomia sozial eta solidarioa, ongizate-ekonomia, bizitzarako ekonomia, ondasun komunen ekonomia, ekonomia alternatiboa... Tokian tokiko ekimen praktikoak dira, hurbilekoak, ñabardurak eta desadostasunak dituztenak agian, baina, oro har, oinarritzko printzipio komun batzuk dituzte:

1. Ekonomiaren helburuak populazio osoaren oinarritzko beharrei erantzutea izan behar duela, pertsona batzuen ongizatea beste batzuk baztertzetik eratorri gabe.
2. Jarduera eta prozesu ekonomikoek ekologikoki eta sozialki jasangarriak izan behar dutela.
3. Jarduera horiek demokraziaren, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren printzipioek gidatu behar dituztela. Betiere, txertatzen diren komunitatearen nahi eta erabaki politikoei erantzunez.

Printzipio arauemaile sendoek gidatutako gizarte-praktika hurbilak eta errealak, baina ideologia-aldarrikapen hutsean geratzen ez direnak. Lankidetzako, elkarlaneko, batasuneko, elkartasuneko, sinpletasuneko eta autokontrolerako praktikak, gaur egun nagusi den eta *homo economicus* amoral eta asozialaren diskurtsoa gezurtatzen dutenak. Hau da ekonomia alternatiboen erronka eta balioa: *inoiz ikusi gabeko bideak* erakustea, hemen eta orain beste mundu posible hori irudikatzen uzten diguten *irtenbide gauzagarriak* eskainiz.

3.6. Ondasun pribatuen aurrean ondasun publikoen alde egitea

Publikoa eta komuna indartzea. Etxebizitza, ibilgailuak, eremuak, hezkuntza, segurtasunak. Bizitza sozialak (eta are gehiago bizitza sozial alternatiboak) baldintza material egokiak behar ditu. Funtsezkoa da unibertsalki eskuragarriak diren azpiegitura sozial onen alde egitea (eskolak, parkeak, plazak, liburutegiak...), gelditzera eta elkartzera gonbidatzen dutenak. Espazio soilak ez ezik, leku ere bihurtzen direnak, esanahiz betetako habitatak. Hori da beharrezkoa, hiriko bizitzaren merkantilizaziorako joera gelditu eta alderantzikatu nahi badugu.

3.7. Aldaketa estrukturalaren ikuspegiarekin kolektiboki eragitea

Ekintza soziopolitiko antolatua eta botoaren garrantziaz ari gara. Bai, badakit etsipen-garaian bizi garela, politika instituzional gero eta gaixoago eta gaixogarrienak irabazi duen garaian. Baina guk, ahal dugunok (gizateriaren gehiengoak ez baitu ahalmen hori, bizi diren erregimen politikoarengatik edo egoera ekonomikoarengatik: pertsona pobreek askoz gutxiago bozkatzen dute aberatsen aldean), demokraziaren tresna guztiak erabili behar ditugu errealitatea aldatzeko. Non eta nola politika egin aukeratu dezakegu, baina politika ez egitea ez da aukera bat. Ez dugu interes eta behar propioen arabera parte hartzen politikoki, baizik eta pertsona ahulenen interes eta beharrei jarraituz. Gure parte-hartze politikoak haiek aukeratzean du jatorria. Gure ekintzak haien ongizatea gidatzen du, ez gurea.

3.8. Kapitalismoaren aurka (eta kolonialismoaren eta patriarkatuaren aurka) argi eta garbi egotea

Kapitalismo onargarria iruzur bat da (González Faus, 1983). Kolonialismo edo patriarkatu *onagarririk* ez dagoen bezala. Kapitalismoak, nahitaez, esplotazioa eta bazterketa eskatzen ditu, kolonialismoak arrazakeria behar duen bezala eta patriarkatuak matxismoa eta haren indarkeriak.

3.9. Eta ahaleginean ez gaitetzen tristuraz hil.

Raffaele Simonek ezkerreko pertsonen (eta munduarekin deseroso dauden eta zapalkuntza-egiturek eragindako biktimen alde sentikorrek diren edozein pertsonaren) jarrera bizizalearen ezaugarria honela definitu du: "Tentsioan mantendu behar den malguki bat, indarra uztean bere jatorrizko posizioa itzultzeko joera duena". Kapitalismoa den *Munstro Atseginari* aurre egiteak penitente izaera du berez: etengabeko arreta, ahalegina eta uko egitea eskatzen ditu (Simone, 2011: 187):

Ezkerrean egoteko, eskuineko postulatueta deskribatutako bulkadak menderatu behar dira, ahalegin-maila aldakor batekin, norberaren interesak ukatzeraino edo mugatzeraino. Hau da ezkerrean alderdi miresgarri eta zoroa: (eta horrek eragiten du erlijio-debozioaren zenbait formatatik gertu egotea): zer? Uko egin, edukitzeko aukera izanda? Murriztu, pilatzeko aukera izanda? Berdindu, norbera nagusi izateko aukera izanda?" (Simone, 2011: 181-182).

Ahalegina, uko egitea, automugaketa. Ez da panorama erraza, ezta? Nola sostengatu eta beste batzuegana zabaldu horrelako proposamena?

Harvey Cox teologoaren *Las fiestas de locos* liburua, 1969an argitaratua, askotan hartzen dudana liburua da. Bertan, Coxek garai hartan saihesteko modukoa iruditzen zitzaion arrakala bat deskribatu zuen: "Mundua aldatu nahi dutenen eta bizitzaren poztasunak ospatzen dituztenen artean". Hippyen bizimodu alternatibo eta komunalen alde egin zutenen eta sistemaren aurka zuzenean (eta batzuetan bortitz) ekitea aukeratu zutenen arteko banaketa aipatzen zuen. Coxek zioen ez zegoela zertan banaketa hori egon: "Ez dago arrazoirik bizitzaren poztasunez gozatzen dakitenek aldaketa sozial sakon batean ez engaiatzeko. Eta mundua aldatu nahi dutenek ez dute zertan triste edo aszetiko izan". Are gehiago, "erradikalak eraginkorragoak izango liriteke, noizean behin bada ere, borrokatzen duten helburu guztiak lortu izan balituzte bezala bizitzeko baimena emango baliote bere buruari" (Cox, 1972: 12).

Kapitalismotik deskonektatzeak barne-poza sortzen du, kapitalismoak aldarrikatzen duenaren kontra: ez da oparotasun agorrezinaren kornukopia, baizik eta eskasia etengabe sortzeko diseinatutako makina bat; gabeziarik gabe, pilaketa- eta hazkunde-engranajea kolapsatuko bailitzateke. Behar funtsezkoak aseak izan ondoren (eta Ipar Globaleko gehienok duela asko gainditu ditugu atalase horiek), nahikotasunaren barruan bizitzeak askatasun alaia dakar. Guregan dugun soberakina aitortzea, falta zaigunaren estatusunean bizi beharrean, *neurritasun zoriontsuaren* gakoa da.

Gauza bera gertatzen da kolonialismotik deskonektatzen garenean eta patriarkatua atzean uzten dugunean, pribilegio zuri eta maskulinoaren *ikusezin eta bizi ezinezko maleta astunetik* askatzen garenean.

6. Bibliografía

- BERGER, Peter L. (1979): *Pirámides de sacrificio*, Sal Terrae, Santander.
- BRAND, Ulrich eta WISSEN, Markus (2021): *The Imperial Mode of Living*, Verso, Londres/New York.
- COX, Harvey (1972): *Las fiestas de locos*, Taurus, Madril.
- DE ANDRÉS CASTILLO, Adrián (2023): *Repensar para transformar. Análisis ecosocial de Euskadi*, Hegoa, Bilbo.
- FRASER, Nancy (2023): *Capitalismo caníbal*, Siglo XXI, Madril.
- GONZÁLEZ FAUS, José Ignacio (1983): *El engaño de un capitalismo aceptable*, Sal Terrae, Santander.
- HARVEY, David (2004): *El nuevo imperialismo*, Akal, Madril.
- HELD, David (2002): "La globalización tras el 11 de septiembre", *El País*, uztailak 8.
- HELD, David (2005): *Un pacto global*, Taurus, Madril.
- HICKEL, Jason (2023): *Menos es más*, Capitán Swing, Madril.
- HOCHSCHILD, Arlie Russell (2001): "Las cadenas mundiales de afecto y asistencia y la plusvalía emocional", hemen: GIDDENS, Anthony eta y HUTTON, Will (arg.), *En el límite. La vida en el capitalismo global*, Tusquets, Bartzelona.
- IGNATIEFF, Michael (2003): *Los derechos humanos como política e idolatría*, Paidós, Bartzelona.
- JONAS, Hans (1995): *El principio de responsabilidad*, Herder, Bartzelona.
- KAPUŚCIŃSKI, Ryszard (2003): *Lapidarium IV*, Anagrama, Bartzelona.
- LATOUCHE, Serge (1993): *El planeta de los naufragos*, Acento, Madril.
- LATOUR, Bruno (2019): *Dónde aterrizar*, Taurus, Madril.
- LA VALLE, Raniero (2003): "Los años noventa: una restauración de fin de siglo", hemen: BIMBI, Linda (arg.), *No en mi nombre. Guerra y derecho*, Trotta, Madril.
- LESSENICH, Stephan (2019): *La sociedad de la externalización*, Herder, Bartzelona.
- MARCUSE, Herbert (1979): "La angustia de Prometeo". *El Viejo Topo*, 37.
- MARCUSE, Herbert (1986): *El final de la utopía*, Planeta-De Agostini, Bartzelona.
- MIES, Maria (2019): *Patriarcado y acumulación a escala mundial*, Traficantes de Sueños, Madril.
- MELUCCI, Alberto (2001): *Vivencia y convivencia*, Trotta, Madril.
- PERELMAN, Michael (2012): "La historia secreta de la acumulación primitiva y la economía política clásica", *Theoria: estudios sobre sociedad, naturaleza y desarrollo*, 26, 60-80.
- RICHARDSON, Katherine et al. (2023). "Earth beyond six of nine planetary boundaries". *Sci Adv.* Sep 15;9(37). doi: 10.1126/sciadv.adh2458.
- SACHS, Jeffrey (2005): *El fin de la pobreza*, Debate, Bartzelona.

SASSEN, Saskia (2015): *Expulsiones*, Katz, Buenos Aires.

SEABROOK, Jeremy (2004): *El mundo pobre*, Intermón Oxfam, Bartzelona.

SIMONE, Raffaele (2011): *El Monstruo Amable*, Taurus, Madril.

SINGER, Peter (2002): *Una vida ética. Escritos*, Taurus, Madril.

SOLNIT, Rebecca (2017): *Esperanza en la oscuridad*, Capitán Swing, Madril.

THOMPSON, Edward P. (1988): *William Morris*, Edicions Alfons El Magnànim, Valentzia.

THUROW, Lester (1992): *La guerra del siglo XXI. La batalla económica que se avecina entre Japón, Europa y Estados Unidos*, Javier Vergara Editor, Buenos Aires.

WESTON, Anthony (2000): *El pensamiento atento*, Proteus, Bartzelona.

1. **Garapenari buruzko pentsamenduaren bilakaera: teoriak, estrategiak eta adierazleak.** Luis Guridi, Hegoa Institutua Ekonomia Aplikatua I Saila. 2017.
2. **Garapena eta iraunkortasuna: bilakaera, bateragarritasuna eta ikuspegiak.** Iker Etxano Gandariasbeitia, Ekonomia Aplikatua I Saila, UPV/EHU. 2017.
3. **Garapena feminismotik aztertzen.** Yolanda Jubeto Ruiz, Mertxe Larrañaga Sarriegi, Hegoa Institutua, Ekonomia Aplikatua I Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
4. **Garapenerako lankidetzeta eta bere bilakaera.** Irati Labaien Egiguren, Jorge Gutiérrez Goiria, Hegoa Institutua, Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
5. **Amildegia so: krisi ekosozialari aurre egiteko zenbait oinarri.** Joseba Azkarraga Etxagibel, Soziologia Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
6. **Migrazioak eta garapena Win-win agertokia posible ote?** Gorka Moreno Márquez, Xabier Aierdi Urraza, Ikuspegi – Euskal Immigrazioaren Behatokia. Euskal Herriko Unibertsitatea.
7. **Ekonomia soziala: Ikerketa-objektua eta analisirako lanabesak.** Enekoitz Etxezarreta Etxarri, Juan Carlos Pérez de Mendiguren Castresana, Ekonomia Aplikatua I Saila. Gezki Institutua. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU. Enpresen Antolaketa Saila. Hegoa Institutua. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
8. **Globalizazioa eta tokiko garapena.** Mikel Zurbano, Elena Martínez Tola, Xabier Gainza, Pablo Arrillaga, Ekonomia Aplikatua I Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea.
9. **XXI. mendeko pobrezia. Benetan ezabatzeko proposamenak.** Alfonso Dubois Migoya, UPV/EHUko irakasle erretiratua, Hegoa Institutua.
10. **Elikadura-sistemak: Elikadura Burujabetzaren eta Agroekologiaren estrategia askatzaileak.** Efen Areskurrinaga Mirandona, Ekonomia Aplikatua I UPV/EHU eta Hegoa Institutua. Mirene Begiristain Zubillaga, Finantza Ekonomia II UPV/EHU eta Hegoa Institutua. Eduardo Malagón Zaldua, Ekonomia Aplikatua V UPV/EHU Hegoa Institutua.
11. **2030 Agenda eta Garapen Jasangarrirako Helburuak: jatorria, edukia eta jarraipena.** Andrés Fernando Herrera Herrera, HEGOIA Institutua, Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU).
12. **Gobernantza eta herritarren partaidetza.** Jone Martínez-Palacios, Andere Ormazabal Gaston, Igor Ahedo Gurrutxaga, EHUko Politika Zientzia eta Administrazio Saileko kideak eta demokrazia partizipatiboari buruzko Parte Hartuz ikerketa-taldeko ikertzaileak.
13. **Gatazka armatuak, bakea eta garapena.** Itziar Mujika Chao eta iker zirion landaluze, UPV/EHUko Nazioarteko Zuzenbide Publikoa, Nazioarteko Harremanak eta Zuzenbidearen Historia Saileko irakasleak, eta Hegoa Nazioarteko Lankidetzeta eta Garapenari Buruzko Ikasketa Institutuko ikertzaileak.
14. **Finantza etikoak, ekonomia solidarioa sustatzeko tresna ekonomikoak eta politikoak.** Cristina de la Cruz-Ayuso, Deustuko Unibertsitateko irakaslea eta ikertzailea. Pedro Arrupe Giza Eskubideko Institutua.
15. **Merkatu soziala: Ekonomia Solidarioa hedatzeko estrategia.** Carlos Askunze Elizaga, REAS Euskadi. María Angeles Díez López, UPV/EHUko Hegoa Institutua eta REAS Euskadi.

16. Kontabilitate Finantzarioaren begirada zabalduz Gizarteari eta Naturari buruzko informaziora. Gizarte Kontabilitatearen jatorria, eboluzioa eta etorkizuneko erronkak. Ainhoa Garayar, Ekonomia eta Enpresa Fakultatea –Gipuzkoako Atala–. Maider Aldaz, Ekonomia eta Enpresa Fakultatea –Gipuzkoako Atala–. Igor Alvarez, Ekonomia eta Enpresa Fakultatea –Gipuzkoako Atala–. Jone Arocena, Gestoría Aguirre Gestión.
17. Txina: Garapen eredia birbideratzea eta munduko ekonomian zeregin berria. Juan Barredo-Zuriarrain, Euskal Herriko Unibertsitateko Ekonomia Aplikatua I Saileko irakasle laguntzailea. Ricardo Molero Simarro, Madrilgo Unibertsitate Autonomoko Egitura Ekonomikoko eta Garapenaren Ekonomia Saileko irakaslea.
18. Happykrazia: psikologia positiboaren hedapena eta bizitzaren psikopatologizazioan duen eragina. Maria Lopez Castillo, HEGOEA/EHUko Globalizazioa eta Garapena Masterreko ikasle ohia. Galdakao-Usansolo Ospitaleko erizaina.
19. Herri Administrazioaren eraketak: berdeak, sozialak, berritzaileak... arduratsuak. Artizar Erauskin, Ekonomia Aplikatua I Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
20. Klima-aldaketari buruzko hitzaurrea: inpaktuak eta egokitzapena. Elisa Sainz de Murieta, Basque Centre for Climate Change (BC3), 48940 Leioa. Marta Escapa1, Basque Centre for Climate Change (BC3), 48940 Leioa, Análisi Ekonomikoko Saila, EHU.
21. Sumak kawsay, buen vivir, bizitze ona: Garapenari alternatibean bila. Unai Villalba-Eguiluz, UPV/EHUko Ekonomia Aplikatua Saileko irakasle-ikertzailea. Ekonomia eta Enpresa Fakultatea-Araba.
22. Errenta eta aberastasun banaketaren desperekotasuna munduan. Patxi Zabalo Arena. Ekonomia Aplikatuko Institutua eta Hegoa Institutua, UPV/EHU.
23. Pobrezia generoaren ikuspegitik aztertze gakoak. Mª Luz de la Cal Barredo. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea. Lan Harremanen eta Gizarte Lanaren Fakultatea.
24. Nazioarteko merkataritza globalizazioaren garaian: aurrekariak, ezaugarriak, arauak, eztabaidak, eta ingurumariak. Eduardo Bidaurrezaga Aurre, Elena Martínez Tola. Hegoa-UPV/EHU.
25. Turismoa garapen-tresna gisa lurralde pobretuetan. Josu Benito Andikoetxea. Garapena eta Nazioarteko Lankidetzeta Masterreko ikasle ohia. HEGOEA Institutua UPV/EHU.
26. Etxebizitza beharra eta ekonomia kolaboratiboa: cohousing fenomenoak. Maddi Montero. Ekonomia eta Enpresa zientzietan Graduatua da. Aitziber Etxezarreta. Ekonomian doktorea eta UPV/EHUko Ekonomia Aplikatua Saileko irakaslea da, eta GEZKIko (Gizarte Ekonomia eta Zuzenbide Kooperatiboaren Institutua) idazkaria.
27. Megaproiektuak Hazten ari den fenomeno korporatibo baten ikuspegi globala. Gonzalo Fernández. OMAL-Paz con Dignidad elkarteko ikerlaria. Erika González. OMAL-Paz con Dignidad elkarteko ikerlaria. Juan Hernández. OMAL-Paz con Dignidad elkarteko ikerlaria. Pedro Ramiro. OMAL-Paz con Dignidad elkarteko ikerlaria.
28. Gizarte Eraldaketarako Hezkuntza edo itzaropenaren alde borrokatze gakoak. Gema Celorio Díaz. Hegoaren Hezkuntza Taldea. Juanjo Celorio Díaz. Hegoaren Hezkuntza Taldea. Amaia del Río Martínez. Hegoaren Hezkuntza Taldea. Iris Murillo Hidalgo. Hegoaren Hezkuntza Taldea.
29. Komunikazioa eta garapena: joan-etorriko bidaia bat. Laura Feal Sánchez.
30. Munduko ekonomiaren erronka demografikoak. Ángeles Sánchez Díez. Madrilgo Unibertsitate Autonomoa.

31. **Zaintza eta zahartzaroa: XXI. mendeko erronkak.** Matxalen Legarreta-Iza. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU. Uzuri Castelo Moñux. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU. Alaitz Uriarte Goikoetxea. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU. Maider Barañano Uribarri. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU. Marina Sagastizabal Emilio-Yus. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
32. **Ekofeminismoak. Bizitzari eustea eta gorputza-lurra lurraldea zaintzea.** Amaia Pérez Orozco. Colectiva XXK. Feminismoak, pentsamendua eta ekintza.
33. **Sexu eta genero aniztasuna aztertzeko gakoak.** Aimar Rubio Llona. Hegoako Kolaboratzailea, UPV/EHU.
34. **Zientzia eta feminismoak: zientziari bizitzaren iraunkortasunetik begiratzen.** Vane Calero Blanco. Sorkin, alboratorio de saberes / jakintzen iraultegia.
35. **Garapen jasangarriaren oinarri esenzialistak. 2030 Agendaren inguruko gogoeta filosofikoa.** Juan Telleria. Filosofia Saila, PRAXIS ikerketa taldea eta Hegoa Institutua. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
36. **Inurriak baikin.** Kolapsoa ez da saihestezina gizarte konplexuetan. Gorka Bueno. Ekopol ikerketa-taldea. Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU.
37. **Gizarte desberdintasunak osasunean: zer eragin dute euskadiko herritarrengan?** Amaia Bacigalupe. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU). Osasunaren Gizarte Determinatzaile eta Aldaketa Demografikoari buruzko Ikerketa Taldea – OPIK. Erika Valero. Osasunaren Gizarte Determinatzaile eta Aldaketa Demografikoari buruzko Ikerketa Taldea – OPIK. Erizaintza 2 Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU). Yolanda González-Rábago. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU). Osasunaren Gizarte Determinatzaile eta Aldaketa Demografikoari buruzko Ikerketa Taldea – OPIK. Unai Martín. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila. Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU). Osasunaren Gizarte Determinatzaile eta Aldaketa Demografikoari buruzko Ikerketa Taldea – OPIK.
38. **Zer da Desazkundera?** Adrián Almazán. THECO ikerketa-taldea, Madrilgo Karlos III.a Unibertsitatea.
39. **Etika eta garapena.** Imanol Zubero. Soziologia eta Gizarte Langintza Saila, UPV/EHU.

